DANSKE TALE,HØRE- & SYNSINSTITUTIONER

Til DTHS Synssøjle, FU og lederforsamling

Når fagprofessionelle møder personer, der ikke må føre bil

Udkast til retningsgivende dokument og udformet således at enhver medlemsinstitution i DTHS (Danske Tale-, Høre og Synsinstitutioner) kan lade sig inspirere og udforme lokale retningslinjer, der passer til den lokale kontekst.

UDKAST

Indhold

Baggrund 2

Personer, der ikke må køre bil (færdiggøres i ledermødet) 7

Eksempel på guideline om almindelig faglig rådgivning om bilkørsel for fagprofessionelle og ledere ved [arbejdspladsens navn]. 8

Eksempel på guideline for fagprofessionelle uden sundhedsfaglig autorisation og mistanke eller viden om, at personen (stadig) kører bil 8

Eksempel på guideline for fagprofessionelle med sundhedsfaglig autorisation og viden om, at en person (stadig) kører bil 9

Bilag 10

Baggrund

Ikke sjældent oplever fagprofessionelle i DTHS' institutioner, at personer med progredierende sygdom, sansetab og/eller indgribende funktionsnedsættelser fører bil. Nogle kører, selvom de har fået frataget kørekortet. Andre undlader at gå til lægen og få en vurdering af, om de må køre bil. En tredje gruppe er ikke opmærksom på, at deres helbred er en hindring i at føre bilen sikkert og lovligt.

Der er gennem årene været stor uklarhed og er udviklet forskellige praksisser lokalt. DTHS ønsker fra 2025 at stå i spidsen for mere klarhed og mere ensartet praksis i Danmark.

Jura
Af færdselslovens §54 fremgår, at personen/patienten bærer det største ansvar selv. Der er formel juridisk handlepligt for læger og øvrige sundhedsfaglige fagprofessionelle (terapeuter, sygepleje, SOSU) reguleret af Sundhedsloven. Øvrige fagprofessionelle (administrative, pædagogiske, IKT) har

etisk og moralsk handlepligt, men der findes ikke central instans eller national guideline, der regulerer denne. [1]

Dokumentet her er retningsgivende og indeholder aktuelle fakta og forslag til guideline til kommunale og regionale DTHS' institutioner. DTHS forretningsudvalg har gennemgået dokumentet og anbefaler, at lokale guidelines udformes i samarbejde med kommunens eller regionens egne jurister.

Dilemmaer i mødet med personer, der ikke må føre bil
Rådgivning om transport indgår ofte i rehabiliterende forløb på voksenområderne i DTHS' institutionerne. Det kan handle om, hvilke muligheder, der findes, om Orientering og Mobility samt information om at de formelle helbredskrav skal vurderes af speciallæge.
Det kan dog medføre svære situationer og ubehagelige sammenstød med den person, de modtager rådgivning. I værste fald forstyrres samarbejdet og muligheden for at yde den rigtige indsats.

Eksempler:

1. personer med neurologiske udfordringer kører fra efter en rehabiliterende indsats ved en DTHS' institution i bil
2. personer med nedsat syn har bilnøgler og pung liggende fremme i eget hjem
3. personer med nedsat funktionsevne reagerer voldsomt og følelsesmæssigt på emnet
4. personer vurderer, at de sagtens kan køre ad korte, kendte ruter fx for at købe ind.

Dilemmaer:

a) tilliden til den fagprofessionelle og indsatsen forsvinder, hvis de oplyser om bilkørsel
b) emnet bilkørsel flytter personens fokus væk fra træning og undervisning, og effekten udebliver
c) et moralsk ansvar, hvis en person kører galt, uden at omgivelserne har grebet ind

Fakta: Hvem har ansvar, og hvem gør hvad?

Kørekort udstedt af *Færdselsstyrelsen* er generelt gyldige i 15 år uden krav om lægelig vurdering i perioden. Ansøgning – også om fornyelse - inkl. lægeattest indgives af personen selv til Borgerservice. Er der helbredsmæssige anmærkninger, sendes ansøgningen videre til behandling i Færdselsstyrelsen.

Behandlende læge er forpligtet til at vurdere progredierende lidelser og kan udstede et lægeligt kørselsforbud, der aftales med patienten. Se evt. "Vejledning om helbredskrav til kørekort" til læger (Styrelsen for patientsikkerhed)
https://stps.dk/sundhedsfaglig/koerekort-og-helbredskrav

Kørselsforbud og inddragelse af kørekort kan alene udstedes af *politiet* og *Færdselsstyrelsen*.

Sundhedsprofessionelle kan beslutte at videregive oplysninger til behandlende læge, hvis hensynet til sikkerheden overstiger hensynet til personens (patientens) ønske om fortrolighed (værdispringsprincippet).

[1] Arbejdet er igangsat i Synssøjlen i DTHA, hvor de fagprofessionelle ofte oplever udfordringen. Lederne bad om, at Nanette (CKV, Odense) og Dorte (Center for specialrådgivning, Århus) arbejde med problematikken på tværs af søjler, diagnoser og funktionsnedsættelser, da problematikken er generisk og omfatter personer med parkinson, hjernerystelse, tinnitus, nedsat syn med flere. Dorte With, leder ved Center for Specialrådgivning Aarhus Kommune og Nanette Borges, leder ved CKV, Center for kommunikation og velfærdsteknologi i Region Syd har i 2023-2024 indhentet viden ved Styrelsen for Patientsikkerhed, Juridisk afdeling i Aarhus Kommune og ditto i Region Syd samt PLO. Ingen kan henvise til retningsgivende guidelines for ikke sundhedsfaglige fagprofessionelle. Jurist Trine Andersen i Socialafdelingen, Region Syd henviser til ansattes etiske og moralske handlepligt. Input fra denne lille research indgår i dette notat og må benyttes på de enkelte arbejdspladser.

Øvrige fagprofessionelle har ingen formel forpligtelse til at gribe ind og anmelde uforsvarlig kørsel.

Dog har de

1. en etisk og moralsk handlepligt, særligt hvis arbejdsgiver har udformet en retningslinje herom
2. den almindelige pligt, som alle borgere har, når de oplever at mennesker kører uforsvarligt (fx ved indtag af spiritus, stofpåvirkede, emotionel ustabile, nedsat syn, hjerneskade, demens)
3. en opgave i at yde objektiv og ærlig specialrådgivning om muligheder og begrænsninger ved en funktionsnedsættelse, herunder kørsel

De fagprofessionelle skal derfor – i samarbejde med nærmeste leder - foretage etisk og moralsk vurdering i hver enkelt sag.

Når personer ikke ønsker at give samtykke til overlevering af oplysninger

Vurderer en fagprofessionel, at en person udsætter eget eller andres liv eller helbred for nærliggende fare ved at føre motorkøretøj, bør den fagprofessionelle forsøge at få samtykke fra personen til at videregive oplysningerne til den praktiserende læge.

Er det ikke muligt at opnå samtykke til at videregive oplysningerne, gælder for *autoriserede sundhedspersoner,* at de skal afveje om de hensyn, der taler for videregivelse til andre sundhedspersoner, klart overstiger hensynet til en persons ønske om fortrolighed. Dette kendes også som ***værdispringsreglen.*** Du kan læse mere om værdispringsreglen i "Vejledning om information og samtykke og om videregivelse af helbredsoplysninger mv. "

https://www.retsinformation.dk/eli/mt/1998/161

Fagprofessionelle uden en sundhedsfaglig autorisation, kan ikke benytte sig af værdispringsreglen, og skal kontakte politiet, såfremt det ikke er muligt at opnå samtykke til at videregive oplysningerne til den praktiserende læge.

For alle gælder, at ved umiddelbar trafikfare - fx bilkørsel i påvirket tilstand - underrettes politiet.

UDKAST

Dokumentet udarbejdet af nedenstående, der eventuelt kan kontaktes for yderligere input

Dorte With
Center for Specialrådgivning Aarhus
Aarhus Kommune
E-mail: wdo@aarhus.dk

Nanette Borges
CKV
Region Syddanmark
E.mail: nabo@rsyd.dk

Retningsgivende dokument: Mødet med personer, der ikke må føre bil

Det anbefales, at der på arbejdspladsen er let adgang til en guideline til de fagprofessionelle, når det ses eller er mistanke om, at personer med alvorlige funktionsnedsættelser fører bil

Målgruppen

Målgruppen er personer med nedsat funktionsevne, der fagligt og objektivt vurderes uegnede til at køre bil.
Årsagen kan være sansetab (fx synsnedsættelse), sygdom, svækkelse, overanstrengelse, mangel på søvn, neurologiske tilstande og invaliderende diagnoser. Ved DTHS' institutionerne udredes dette af fagprofessionelle, der også udfører rehabiliterende opgaver i et samarbejde med personen.

Konsekvensen kan blive et kørselsforbud, der ofte følges af sorg, frustration og bekymring for, hvordan man klarer hverdagen uden bil som transportmiddel.

Lederens ansvar og opgave

Det er lederens ansvar at sikre, at der er taget stilling til, hvordan problemet håndteres, at alle i organisationen involveres/informeres og at indsatsen sker professionelt og ensartet (lighed i sundhed).

Det anbefales, at lederen sikrer at

- der aftales fælles spilleregler i afdelingen (hvem handler hvornår, hvem gør ikke noget,)
- der er udarbejdet et kort og letlæseligt skriv til målgruppen om, hvornår man ikke (længere) må køre bil samt et kort afsnit om, hvilken opgave institutionen har i den forbindelse.
- der er udarbejdet enkel liste med de mest almindelige kriterier til de fagprofessionelle
- der udarbejdes notatskabelon – let at udfylde
- et skriftligt materiale udleveres til personer, pårørende og fagpersoner, når det er relevant. Der skal være tydelige afsender på papiret (center, adresse, kommune, evt. DTHS osv.).
- der dokumenteres i personens journal, hvad der er set, hørt, udleveret og sagt.
- der er indhentet fornødent samtykke.

Fagprofessionelles ansvar og opgaver

Reglerne for fagprofessionelle med og uden sundhedsfaglig autorisation er forskellige.

For alle fagpersoner gælder, at de skal informere og dokumentere på et fagligt grundlag:

- Giv personen besked om din faglige bekymring om bilkørsel
- Foretag objektiv vurdering af, om personen er i stand til at føre en bil ud fra den sundhedsfaglige og pædagogiske viden, du besidder
- Spørg personen om hun eller han er pålagt kørselsforbud af læge
- Er du i tvivl: Inddrag kollega eller leder, der kan foretage supplerende vurdering af personen, fx ved at læse journaloplysninger og bringe anden faglighed på banen (gerne sundhedsfaglig)
- Overvej hvornår personen har overskud til at lytte og tage imod råd.
- Tag evt. en kollega med til samtalen for at bevidne den. Informér om at samtalen noteres i den personlige journal. Tal og skriv i direkte og beskrivende form
- Udlever officielt skriv og informationsmateriale om, hvornår man ikke (længere) må køre bil
- Oplys personen og gerne også pårørende og relevante fagpersoner om din vurdering af bilkørsel. Gør det så hurtigt som muligt efter at din bekymring er opstået.

Er vurderingen, at personen ikke bør køre bil, følges nedenstående i nævnte rækkefølge:

UDKAST

1) Opfordr personen til selv at kontakte egen læge. Oplys, at du er forpligtet til denne opfordring. Oplys at jeres samarbejde i øvrigt ikke bliver forandret – at du alene gør det, fordi du er forpligtet til det.

Hvis personen ikke kan eller vil kontakte lægen:

2) Bed om samtykke til at underrette behandlende og/eller egen læge og/eller pårørende. Gør det skriftligt og beskrivende: Hvad du har erfaret. Samme som ovenfor.

Hvis det ikke er muligt:

3)

Autoriserede sundhedspersoner	**Øvrige fagprofessionelle**
Underret egen eller behandlende læge. **(V*ærdispringsreglen)*** Er det ikke muligt at opnå samtykke til at videregive oplysningerne, gælder for *autoriserede sundhedspersoner,* at de skal afveje om de hensyn, der taler for videregivelse til andre sundhedspersoner, klart overstiger hensynet til en patients ønske om fortrolighed. Inddrag nærmeste leder.	Skriv til Styrelsen for Patientsikkerhed. Oplys personen om, at du skriver. Samme som ovenfor. Inddrag nærmeste leder.

4) Ved umiddelbar fare (kørsel) skal du anmode om politiets bistand til at inddrage kørekortet. Det bør så vidt muligt ske med personens samtykke og opfølgning ved politiet.

5) Følg op på dit samarbejdet med personen kort tid efter.

Journalpligt

Skriv kort deskriptivt journalnotat: Hvad er set, hørt, sagt, udleveret samt personens svar / reaktion.

UDKAST

Bilag 1:

Personer, der ikke må køre bil (færdiggøres i ledermødet)

Oversigten er ikke udtømmende

En lang række **sygdomme, handicaps og symptomer samt medicinske og andre behandlinger** påvirker evnen til at køre bil.

De fagprofessionelle ved DTHS' institutionerne yder specialrådgivning og – undervisning i relation til **funktionsnedsættelser** der kan påvirke evnen til at køre bil - fx talevanskeligheder, svimmelhed, dobbeltsyn, stærk tinnitus og andre, der knyttet til handicaps, sygdomme og tilstande.

I DTHS' institutionerne møder de fagprofessionelle fx personer med demens, erhvervet hjerneskade, ALS, Parkinsonisme og andre progredierende sygdomme, herunder cancer samt hjernerystelse.

Uddybes med eksempler ved ledermødet i DTHS.

Andre tilstande, som de fagprofessionelle i DTHS' institutionerne kan møde, er **akut** opstået sygdom og/eller udvikling af **progredierende** sygdom, mange **smerter**, **koncentrationsbesvær**, **affektreaktion** (stærk følelsesmæssige reaktioner) samt alkohol og/eller narkotika**misbrug**.

Det er en lægelig vurdering at tage stilling til evt. lægeligt forbud mod kørsel. Har personen en udtalelse fra egen læge eller speciallæge om individuelt fastsat tidsbegrænsning for forbud mod at køre bil, er der ingen tvivl, og både personens eget og omgivelsernes etiske ansvar er stort.

Faktaboks

På **synsområdet** er fastlagt helt klare regler, som gengives her:

Synsstyrke Minimum 6/12 (0,5) på bedste øje med optimal korrektion med briller eller linser
Synsfelt

- Vandret mindst 120 grader
- Højre og venstre mindst 50 grader
- Lodret op og ned mindst 20 grader
- Centralt synsfelt uden udfald mindst 20 grader

Dobbeltsyn Der må køres med klap eller matteret glas for et øje
Kontrast og blænding Vurdering ved øjenlæge
Natteblindhed Kun kørsel mellem solopgang og solnedgang
Fremadskridende øjensygdom
Vurdering ved egen læge eller øjenlæge og evt. individuelt fastsat tidsbegrænsning.
Hvis et eller flere af synskravene ikke er opfyldt, bør lægen som udgangspunkt udstede et lægeligt kørselsforbud. Kørselsforbuddet kan være midlertidigt eller permanent afhængigt af tilstandens karakter. Er egen læge er i tvivl, bør patienten undersøges af en speciallæge i øjensygdomme.

UDKAST

Bilag 2: Eksempler på guidelines

Eksempel på guideline om almindelig faglig rådgivning om bilkørsel for fagprofessionelle og ledere ved [arbejdspladsens navn].

- *Spørg om personen kører bil.*
- *Oplys personen om, at du som en del af din rådgivning skal fortælle om bilkørsel.*
- *Oplys om reglerne og sikr dig om at personen forstår det.*
- *Udlever information om kørsel.*
- *Dokumenter i journalen.*
- *Inddrag evt. kollega eller leder ved behov.*

Eksempel på guideline for fagprofessionelle uden sundhedsfaglig autorisation og mistanke eller viden om, at personen (stadig) kører bil

- *Giv besked om din faglige bekymring om bilkørsel. Henvis til seneste oplysninger fra læge eller hospital / synsudredning.*
- *Gennemgå dokumentet "Synskrav og kørekort Gruppe 1 Privat" sammen med borger.*
- *Udlevér dokumentet "Synskrav og kørekort 1 Privat".*
- *Udlever nyeste pjece "Trafiksyn" fra Øjenforeningen.*
- *Noter i journalen, at borger er informeret om ovenstående.*
- *Ved umiddelbar fare (farlig kørsel) skal politiet have besked.*
- *Hvis muligt skal personen orienteres om, at du kontakter politiet.*
- *Dokumenter i journalen.*
- *Inddrag kollega eller leder ved behov.*

UDKAST

Eksempel på guideline for fagprofessionelle med sundhedsfaglig autorisation og viden om, at en person (stadig) kører bil

- *Giv personen besked om din faglige bekymring om bilkørsel. Henvis til seneste oplysninger fra læge eller hospital / synsudredning.*
- *Gentag eller foretag en objektiv, sundhedsfaglig udredning af funktionsniveau.*
- *Spørg om personen er pålagt kørselsforbud.*
- *Forklar personen om reglerne og vær sikker på, at personen forstår det.*
- *Udlever officiel information om kørsel.*
- *Opfordr personen til at kontakte egen læge, hvis der ikke er nedlagt kørselsforbud.*
- *Insisterer personen på at køre bil, informeres egen eller behandlende læge.*
- *Hvis muligt: Oplys personen om, at du kontakter lægen. Hvis du ikke har mulighed for at orientere personen, kontaktes lægen alligevel (værdispringsprincippet).*
- *Dokumenter i journalen.*
- *Inddrag gerne kollega eller leder.*

UDKAST

Bilag

Vejledning om information og samtykke og om videregivelse af helbredsoplysninger mv..: Om Lægers og sundhedsfagliges mulighed for videregivelse af helbredsoplysninger:

https://www.retsinformation.dk/eli/mt/1998/161

”Vejledning om helbredskrav til kørekort” af Styrelsen for Patientsikkerhed 2022:

https://stps.dk/sundhedsfaglig/koerekort-og-helbredskrav

God til udlevering til personer med nedsat syn:

https://ojenforeningen.dk/udgivelser/trafiksyn

UDKAST